

Haleli Alev

Kutay Kurt

21 Haziran, 2025

1. Şüphe

Zihnimiz, kesinlik ister; gerçeklik ise bize yalnızca olasılıklar sunar.

Bu dünyada var olduğumuz ilk andan itibaren, anlamlandırmak isteriz. Etrafımızda gördüğümüz her şeyi tanımlamaya, sınıflandırmaya, mantığımızın kalıplarına dökmeye çalışırız.

Çünkü bilinmeyen, korkutur. Bilinmeyeni kabul etmektense, bilindiğini varsaymak çok daha kolaydır. Ama bu kolaylığın ardında, derin ve rahatsız edici bir gerçek yatar: Hiçbir şeyden tam olarak emin değiliz.

İnsanlık tarihi, bilginin sürekli değişen bir manzarasından ibarettir. Bir zamanlar dünyanın düz olduğuna inanıyorduk; gökyüzünün, yıldızlarla dolu büyük bir kubbe olduğunu düşündük. Bu bilgi kesindi, tartışılmazdı. Ta ki gerçekliği farklı biçimde görene kadar. Galileo teleskopunu göğe çevirdiğinde, insanların gerçeklik algısını altüst etmişti. Artık gökyüzü bir kubbe değildi; uzay sonsuz bir boşluktu. Bilgi, temellerinden sarsılmıştı. Ama bu sarsıntı bile kesinliğin sonunu getirmedi. Yeni "kesin" bilgiler üretildi ve her biri sırasıyla yıkıldı. Bilim tarihçisi Thomas Kuhn, buna "bilimsel devrim" dedi: Bilgi asla sabit kalamazdı, hep bir sonraki devrimin kıyısında yaşardı.

Ama sorun yalnızca bilimsel bilgilerde değildi. İnsanın varoluşu bile şüpheliydi. Çinli filozof Chuang Tzu, şöyle bir hikâye anlatır: "Bir gece rüyamda kelebek olduğumu gördüm. Uçan, mutlu bir kelebektim. Sonra uyandım. Ve şimdi soruyorum: Ben bir adam mıydım kelebek olduğumu gören; yoksa şu anda bir kelebeğim de, bir adam olduğumu mu düşünüyorum?"

Bu basit görünen hikâye, varoluşumuzun gerçekliğini sorgulamaya iter bizi. Biraz daha ileri gidersek, belki de şu an yaşadığımız tüm yaşamın yalnızca bir yanılsama olduğunu düşünmeye başlarız. Kavanozdaki beyin düşünce deneyini ele alalım mesela. Ya beynimiz, bir kavanozun içinde duran ve dışarıdan elektrik sinyalleriyle beslenen bir organsa? Bu durumda yaşadığımız her an, gördüğümüz her yüz, duyduğumuz her ses, bir laboratuvar da simüle edilmiş olabilir. Böyle bir durumda, gördüğümüz, dokunduğumuz veya hissettiğimiz hiçbir şey gerçek değildir. İşte bu düşünce, zihnin kesinlik arayışını yerle bir eder.

Yani gerçekliği duyularımızla, aklımızla ve hafızamızla algılama biçimimiz, her zaman yanıltıcı olabilir. Neden? Çünkü zihin yalnızca kendi sınırları içinde düşünür ve bu sınırlar, evrenin gerçek boyutuyla karşılaştırıldığında son derece küçüktür. İşte bu yüzden kesinlik, yalnızca zihinsel bir konfordur. Biz, zihnimizin oluşturduğu dünyayı gerçek sanarak yaşarız. Ama belki de gerçeklik diye bir şey yoktur. Belki her şey, sonsuz ihtimallerin ortasında sadece bir "olasılık"tan ibarettir.

Bu noktada, bilginin sınırları, gerçekliğin sınırlarına dönüşür. Bildiğimiz şeyler azaldıkça, geriye tek bir gerçek kalır: her şey, sanki bir sisten ibarettir. Şimdi korkmadan bu sise girme zamanı.

2. Haleler

Bu sis, keskin hatları yumuşatıyor, kesin mesafeleri anlamsızlaştırıyor. Etraftaki her şey, ama her şey haleli. Bu belirsizliğin içinde attığımız her adım, bizi gerçekliğin doğasına dair daha temel bir soruya yaklaştırıyor: Gördüğümüzü sandığımız şey, gerçekten gerçekliğin kendisi mi?

Bu oyunu anlamak için, ilk önce o bahsettiğimiz zihnimizin etrafına örülmüş duvarları fark etmemiz gerekir. Platon, bunu binlerce yıl önce anlattı. Hayatları boyunca bir mağarada, yüzleri duvara dönük şekilde zincirlenmiş mahkûmlar düşünelim. Arkalarındaki ateşin önünden geçen nesnelerin duvara vuran gölgelerini izliyorlar. Onlar için gerçeklik, bu iki boyutlu, titrek gölgelerden ibaret. Başka bir şey bilmiyorlar, hayal bile edemiyorlar.

Eğer içlerinden biri zincirlerini kırıp mağaradan dışarı çıksa, ilk başta güneşin parlaklığı gözlerini kamaştırır, nesnelerin canlılığı onu şaşkına çevirir. Gördüğü yeni dünya o kadar baş döndürücüdür ki, mağaradaki gölgelerin sadece birer yansıma olduğunu anlar. Geri dönüp bu olağanüstü durumu mağaradakilere anlattığında ise hiçbirisi ona inanmaz; çünkü artık onların gerçekliği başka, zinciri kıranın gerçekliği bambaşkadır.

Bizler de kendi gerçekliğimizde, belki hiçbir zaman mağaradan çıkamayacağız. Çünkü mağaranın içinde doğmuş, duvarlardaki gölgelerden başka bir gerçeklik görmemiş canlılarız. Gerçek dünyayı görsek bile, onu anlayabileceğimizden emin değiliz. Belki de zihin bizi korumak için kendi sınırlarını çiziyor ve onları aşmamıza izin vermiyor.

Bu şüphe bir kez zihne düştüğünde, artık hiçbir şey eskisi gibi olamaz. René Descartes, bu şüpheyi en derine, kendi varoluşunun merkezine taşıdı. Şu an bu yazıyı okuduğunuzdan, oturduğunuz koltuğun sertliğinden, odadaki ışığın parlaklığından eminsiniz. Peki ya hepsi bir rüyaysa? Hayatınızda en az bir kez o kadar gerçekçi bir rüya görmüşsünüzdür ki, uyandığınızda gerçek dünyaya adapte olmanız birkaç saniye sürmüştür. Rüyanın içindeyken onun rüya olduğunu anlamayız.

Öyleyse, şu anki "uyanıklık" halimizin de uzun ve tutarlı bir rüya olmadığını nasıl kanıtlayabiliriz? Kanıtlayamayız. Her kanıt girişimi, rüyanın bir parçası olabilir. Bu durumda kesin olarak bildiğimiz hiçbir şey yoktur; sadece muhtemel olanın peşinden gideriz.

Bu sonsuz olasılık denizinden bir yudum daha alalım; yine Descartes, bundan yıllar önce bizi en az bunlar kadar ilginç bir olasılıkla daha baş başa bırakır: Ya varoluşumuzu tasarlayan, aldatma konusunda sonsuz yetenekli kötü niyetli bir "cin" varsa?

Bu varlık, bize matematiğin en temel kurallarını bile yanlış öğretiyor olabilir. Belki de 2+2 aslında 5 eder, ama bu cin zihnimize o kadar güçlü bir şekilde "4" fikrini işlemiştir ki, aksini düşünemeyiz bile.

Gördüğümüz renkler, duyduğumuz sesler, mantık yürütme biçimimiz ve dahası—hepsi, bu aldatıcı varlığın birer kuklası olabilir. Eğer mantığımız bile başkası tarafından tasarlanmışsa, içinde olduğumuz hapishaneden kaçmanın yolu nedir?

Modern çağda bu sorular, az önce biraz konuştuğumuz kavanozdaki beyin deneyiyle yeniden gündeme geldi. Beyniniz bir kavanozda, elektrik sinyalleriyle uyarılarak sahte bir dünyayı gerçekmiş gibi algılıyorsa ne olur? Yaşadığınız her şey, aileniz, anılarınız, şu anki düşünceleriniz ve hisleriniz—hepsi bir simülasyondan ibaretse bunu fark edebilir misiniz? Daha da önemlisi, kavanozun dışındaki dünyaya hiç erişemezseniz, dış dünyanın gerçek olduğunu kanıtlamak mümkün müdür? Dış dünyanın varlığı bile kesinliğini tamamen kaybeder. Bu durumda tüm deneyimleriniz, sadece beyninizde yaratılan sinirsel dalgalanmalardır.

Simülasyon olasılığı, bu varoluşsal şüpheyi bir adım daha ileri taşır. Belki de dünya dediğimiz yer, çok daha gelişmiş bir zekânın ürettiği kusursuz bir bilgisayar programından ibaret. Her ayrıntısı kodlanmış, her tesadüfü önceden belirlenmiş bir yapay evrende, kendimizi özgür ve gerçek hissediyoruz—ama tüm yaşantımız, yalnızca başka bir bilinç tarafından izlenen bir simülasyonla? Oxford Üniversitesinden Nick Bostrom'un öne sürdüğü gibi, yeterince gelişmiş bir uygarlık, geçmişini veya olasılıklarını gözlemlemek için sayısız evren simüle edebilir.

Bu durumda, hissettiğimiz her acı, her sevinç, çocukluğumuzdan bugüne dek biriktirdiğimiz bütün anılar; hepsi bir program satırı, bir veri dizisi olabilir. Dahası, bu evrenin dışına bakmamıza, hatta sistemin kendisini sorgulamamıza imkân yoktur—çünkü sorgulamanın kendisi de bu simülasyonun kodlarıyla sınırlı. Yani, dış gerçekliğe açılan kapımız olmadığında, "gerçeklik" kelimesi bile anlamını yitirir. Kendi dünyamızın dışına çıkamayan, sınırlarını göremeyen bir bilincin içinde kapana kısıldık ve bazen, en derin soruları sormak bile, başka birinin bize sunduğu bir yanılsamanın parçası olabilir.

Belki de sorun bir aldatmaca değil, sadece bir sınırlılıktır; ancak bunu, sorunun ne olduğunu, bile kesin olarak bilemeyiz. İki boyutlu bir düzlemde yaşayan bir kare hayal edin. Onun dünyası sadece ileri-geri ve sağ-sol yönlerinden ibarettir. "Yukarı" veya "aşağı" diye kavramları yoktur. Şimdi üç boyutlu bir kürenin onun düzleminden geçtiğini düşünelim. Kare, önce küçük bir nokta görecektir, sonra bu nokta büyüyerek bir daireye dönüşecek, en geniş halini alacak, sonra tekrar küçülerek bir noktaya dönüşüp yok olacaktır.

Bu iki boyutlu varlık, bu olayı nasıl açıklardı? Belki "aniden ortaya çıkan ve sonra kaybolan gizemli daireler" yasası diye bir teori geliştirdi. Bu teori kendi dünyası içinde tutarlı olurdu, ama gerçeğin tamamını, yani üçüncü boyutu asla kavrayamazdı.

Belki bizler de üç boyutlu dünyanın mahkûmlarıyız ve daha yüksek boyutlar tarafından sürekli şekillendiriliyor ama bunu algılayamıyoruz. Gerçeklik dediğimiz şeyi anlamak, sınırsız boyutlu bir varlığı anlamaya çalışmak kadar anlamsızdır. Böyle bir durumda gerçeklik, sonsuza dek anlaşılmaz kalacaktır.

Tüm bu düşünce deneyleri, gerçekliğin asla tam olarak bilinemeyeceğini vurgular. Zihin, kendi üzerine katlanmış bir haritadır ve dışarıya çıkıp kendine bakamaz. Simülasyonun içinde yaşayan bir bilinç, simülasyonun sınırlarını asla tam olarak göremez.

Tıpkı mağaradaki mahkumların gölgelerle yetinmek zorunda kalması ya da iki boyutlu bir varlığın üçüncü boyutun dokunuşunu asla anlayamaması gibi. Biz de, kendi varlığımızın ötesinde, evrenin veya gerçekliğin tam doğasına ulaşmak için ne kadar çabalasak da, yalnızca kendi algımızın, kavrayışımızın ve hatta varoluşumuzun duvarlarına çarparız.

Her bilgi, bu duvarların içinde dolaşan bir varsayımdan ibarettir. Öyleyse gerçeklik gerçekten bilinemez midir, hiç çıkış yolu yok mudur? Gerçeklik, sağlam bir kaya değil; şekilden şekle giren bir sis bulutuysa belki de asıl mesele bu bulutun dağılmasını umutsuzca beklemek değil, göğe bakabilmektir.

3. Gökyüzünün Çağrısı

Varlığın o kadim sisine gözlerini açtığı ilk andan beri, insanlığın kaderi bir hareketle mühürlenmiştir: Başını yukarı kaldırmak. Bu, bilinçten daha eski, kemiklere işlemiş bir reflekstir. Mağarasının ağzından dışarıdaki fırtınayı izleyen atalarımızdan, gökdeleninin penceresinden yıldızsız geceye bakan modern insana kadar, o hareket hiç değişmedi. Bilinmezliğin ezici ağırlığı altında ezildiğinde, varoluşun anlamsızlığı bir uçurum gibi ayaklarının dibinde açıldığında, insan hep aynı yere baktı: Gökyüzüne. Bir çıkış, bir nizam, bir teselli aradı. Belki de bu, iki ayağı üzerinde doğrulup ufku ve göğü daha net gören Homo erectus'un bize mirasıdır.

Bu arayış, tarihin şafağında destanlara ve mitlere dönüştü. Mezopotamya'da, insanlığın ilk şehirlerini kuranlar, göğü kil tabletlere kazıdılar. Enuma Elish destanında, tanrı Marduk'un kaosu ejderhası Tiamat'ı yenerek göğü ve yeri yaratması, kaosa karşı ilahi bir düzenin zaferiydi. Gökteki her yıldız, her gezegen, tanrıların iradesinin bir yansımasıydı ve kader tabletleri oraya yazılmıştı. Onlar için gökyüzü, okunması gereken devasa bir kehanet metniydi. Mısır'da, Nil'in her taşkınında hayatı yeniden başlatan Güneş Tanrısı Ra, her gün gökyüzü tanrıçası Nut'un bedeni boyunca bir yolculuğa çıkar, gecenin karanlığında yeraltı dünyasının canavarlarıyla savaşır sabah yeniden doğardı. Bu, her gün yinelenen bir umut ve diriliş ayiniydi.

Kuzeyin buzlu topraklarında Vikingler, Midgard'ı (insanlar diyarı) tanrıların diyarı Asgard'a bağlayan gökkuşağı köprüsü Bifröst'e baktılar. O köprü, ölümlü dünyadan ilahi olana uzanan titrek bir geçitti; hem bir umut hem de her an yıkılabilecek bir kırılganlık simgesi. Ve bozkırın ortasında, atlarının üzerinde göğe bakan Türkler için Gök Tanrı, Tengri, her şeyin başlangıcı ve sonuydu.

Orhun Yazıtları'nda Bilge Kağan'ın sesi binlerce yıl öteden bize ulaşır: "Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer delinmedikçe, senin ilini, töreni kim bozabilir?" Gök çökmediği sürece var olacaklarına duydukları bu sarsılmaz inanç, göğü bir koruyucu, bir baba ve sarsılmaz bir düzenin kefilisi olarak gördüklerinin en net kanıtıdır.

Şamanlar, davullarının ritmiyle kendilerinden geçerek ruhlarını göğün katmanlarına yolculuğa çıkarır, kayıp bilgileri ve şifayı oradan getirmeye çalışırlardı. Gökyüzü, yalnızca bakılan değil, aynı zamanda gidilebilen, sırları çalınabilen bir yerdi.

Sonra göğün perdesi yırtıldı ve tek tanrılı dinlerin aşkın gücü sahneye çıktı. Artık gökyüzü, tanrıların oyun alanı değil, tek ve mutlak olanın konuştuğu, emirlerini indirdiği bir kürsüydü. Musa, Sina Dağı'nın zirvesinde, bulutların arasında O'nun sesiyle yazılmış tabletleri aldı. İsa, göğe yükselerek Baba'sının yanına döndü. Muhammed, bir gece vakti Miraç'ta göğün yedi katını aşarak yaratıcının huzuruna vardı.

Bu anlatıların hepsi, insanın en temel sorularına ("Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Tüm bunların anlamı ne?") verilen nihai ve sarsılmaz cevabın "yukarıdan" geldiğini ilan ediyordu. Gökyüzü, ilahi yasanın, kurtuluşun ve mutlak hakikatin kaynağıydı. Bu, insanlığı bir süreliğine yatıştıran, ona bir ahlak ve amaç pusulası sunan muazzam bir köprüydü.

Ama her köprünün ötesinde yeni bir boşluk, her cevabın içinde yeni bir soru filizlenir. Felsefe, tam da bu köprünün ayaklarının aslında ne kadar titrek olduğunu fark ettiğimiz yerde başlar.

Ya aradığımız o "kurtarıcı" ses, gerçekten duyulsa bile, asla mutlak kesinliği getiremeyecekse? Mağara Alegorisi'ndeki gibi, ya gökyüzünde gördüğümüz her şey, yıldızlar, mucizeler, hatta Tanrı'nın kendisi, mağaranın duvarına yansıyan gölgelerden ibaretse? Ya gerçek, göğün de ötesinde, bizim algılayamadığımız bir yerdeyse?

Bu şüpheyi en rafine haliyle, zihnimizi dışarıdan bir aldatıcıya değil, bizzat kendi mimarisine yönelten Immanuel Kant'ta buluruz. Kant'a göre, biz dünyayı asla "olduğu gibi" (noumenon) deneyimleyemeyiz; onu yalnızca zihnimizin doğuştan getirdiği kategorilerin (zaman, mekân, nedensellik gibi) süzgecinden geçirilmiş haliyle (phenomenon) algılayabiliriz. Sanki dünyaya, çıkarılması imkânsız olan renkli bir gözlükle bakmak zorundayızdır. Her olay "gözlüğümüzün" bize gösterdiğiidir. Peki ya gözlüğün ardındaki gerçek, yani numen "Tanrı"? Onu asla bilemeyiz. O varlığın gerçek doğasının, zihnimizin bize sunduğu bu yorumla uyuşup uyuşmadığını teyit etmenin bir yolu yoktur. Zindanın kendisi, bizzat kendi aklımızın yapısıdır.

Bu bizi, kanıtın ve gerekçelendirmenin doğasına dair daha temel bir probleme, epistemolojinin en amansız tuzaklarından biri olan Agrippa'nın (veya Münchhausen'in) Üçlemi'ne getirir. Bu üçleme, herhangi bir iddiayı kesin olarak kanıtlama çabasının kaçınılmaz olarak üç çıkmazdan birine varacağını söyler: Ya bir sonsuz gerileme içine düşeriz (A'yı B ile, B'yi C ile, C'yi D ile kanıtlamaya çalışırız ve bu ispat zinciri sonsuzluğa uzar); ya bir döngüsel akıl yürütme yaparız (A'yı B ile, B'yi de tekrar A ile kanıtlarız); ya da bir noktada keyfi bir şekilde durup dogmatik bir varsayımı temel kabul ederiz ("Bu böyledir, çünkü böyledir!").

Şimdi, Tanrı'nın gökten inip "Ben varım!" dediğini hayal edin. Bu iddiayı nasıl kanıtlayacak? Bir mucize gösterse, "Bu mucizenin ilahi olduğunu ne kanıtlar?" diye sorarız ve sonsuz gerileme başlar.

"Ben varım çünkü her şeyin sebebi benim," derse, bu döngüsel bir tanımdır. En sonunda, "Benim varlığım, sorgulanamaz bir aksiyomdur, buna iman etmelisin," derse, bu da dogmatik bir varsayımdır. Yani mantığın bu kaçınılmaz tuzağı bize gösterir ki, mutlak kesinlik, yapısı gereği kanıtlanabilir bir şey değildir; o daima bir başlangıç noktasının sorgusuzca kabulüne dayanır.

Bilim, bu felsefi şüpheyi laboratuvara taşıdı. Kanadalı nörobilimci Michael Persinger’in “Tanrı Kaskı” (God Helmet) deneyi, beynin temporal loblarına belirli manyetik alanlar uygulayarak deneklerde mistik deneyimler, “bir varlığın hissedilmesi” veya Tanrı ile birleşme hissi yaratmayı amaçladı. Sonuçlar tartışmalı olsa da, sorduğu soru sarsıcıdır: En kutsal saydığımız ruhani deneyim, ilahi bir temas mı, yoksa beynimizdeki bir elektrik fırtınası mı?

Benzer şekilde, psilosibin (sihirli mantarların etken maddesi) gibi psikedelik maddelerle yapılan kontrollü deneyler, insanların “ego ölümü” yaşayarak evrenle bir bütün oldukları, zamanın ve mekanın ötesine geçtikleri derin mistik tecrübeler yaşadıklarını gösteriyor. Bu deneyimi yaşayan biri için bu mutlak hakikattir. Ama dışarıdan bakan bir bilim insanı için bu, beyin kimyasının geçici bir değişikliğidir. Hangisi gerçektir? Bu iki perspektifi birleştirecek nihai bir köprü yoktur.

İşte tam bu noktada, binlerce yıllık arayışın ulaştığı o büyük duvarla yüzleşiriz: Kesinlik ilkesel olarak imkânsızdır. Çünkü sorun, kanıtın eksikliği değil, kanıtı yorumlayan aklın kendisinin şüpheli olmasıdır. Duyularımız bizi aldatır (optik illüzyonlar), hafızamız güvenilirmezdir (sahte anılar), mantığımız paradokslara gebedir. İnsan zihni, kaosta desen arayan bir makinedir; bu yüzden bulutlarda yüzler, yıldızlarda takımyıldızlar görürüz. Bu, Apofeni olarak bilinen bilişsel bir eğilimdir.

Bu yüzden tüm dinler ve mistik öğretiler, eninde sonunda aynı yere varır: İman. Çünkü eğer kesinlik mümkün olsaydı, kanıt olsaydı, imana gerek kalmazdı. İman, kanıtın bittiği yerde başlayan bir sıçrayıştır; bilinmezlik okyanusunun üzerine atılmış, mantıksal temelleri olmayan ama insanı ayakta tutan bir köprüdür.

Peki, eğer her şeyin ardı sonsuz bir bilinmezlikse, eğer gökyüzü de tamamen sisle kaplıysa, ne yapmalı?

Albert Camus’nün Sisyphos Söyleni’nde, yunan mitolojisinde bulunan ve Tanrılar tarafından anlamsız bir cezaya çarptırılan Sisyphos anlatılır. Sisyphos bir kayayı her gün bir tepenin zirvesine çıkarmak ve tam zirveye ulaştığında kayanın yeniden aşağı yuvarlanmasını izlemek zorundadır. Anlamsız, umutsuz bir döngü.

Biz de o Sisyphos’uz. Gökyüzüne her bakışımız, o kayayı tepeye yeniden itmektir. Her dua, her felsefi sorgulama, her bilimsel deney, o kayayı bir santim daha yukarı taşıma çabasıdır. Biliyoruz ki kaya zirveye ulaştığında yeniden aşağı düşecek; her cevap yeni bir soru doğuracak, her aydınlanma yeni bir gölge yaratacak. Belki de yapabilecek hiçbir şeyimiz yoktur. Kesinlik hiçbir zaman gelmeyecek. Gökyüzü, hep sessiz kalacak.

4. Alev

Gökyüzüne bakmaktan yorulan gözler, en sonunda yere iner. Ama burada, daha büyük bir dehşetle karşılaşır. Hatırlarız ki, sis yalnızca yukarıda değildir. Sis, dört bir yanı, her yönü, varlığın her zerresini kaplamıştır. Ayaklarımızın altındaki zemin, gökyüzünün vaat ettiğiinden daha sağlam bir güvence sunmaz.

Aşağısı da bir o kadar kaygandır. Bastığımız bu toprak, bize sarsılmaz bir gerçeklik gibi görünen bu katılık, aslında nedir? Jeoloji bize onun, gezegenin kalbindeki ateşli bir kaostun üzerinde yüzen incecik, kırılgan bir kabuk olduğunu söyler. Tarih ise bize fısıldar ki, bu kabuğun her katmanı, unutulmuş imparatorlukların, sessizliğe gömülmüş dillerin ve toz olmuş kemiklerin mezarlığıdır.

Yürüdüğümüz her yol, bizden öncekilerin hayallerinin ve enkazlarının üzerine inşa edilmiştir. Güvendiğimiz bu zemin, her an bir depremle yarılabılır, bir volkanla eriyebilir, tarihin bir sonraki sayfasıyla üzerimize kapanabilir. Aşağıda da bir kesinlik yoktur; yalnızca geçici bir denge, ertelenmiş bir kaos vardır.

İçerisi ise en yoğun sisin olduğu yerdir. Başımızı içimize çevirdiğimizde, “Ben” dediğimiz o kalenin duvarlarının da kumdan olduğunu fark ederiz. Bu bedeni oluşturan her bir hücre, yedi yılda bir tamamen yenilenir. Dün öfkelendiğimiz şeye bugün güler, dün taptığımız fikri bugün reddederiz. Hafıza, o en güvenilir sandığımız kılavuz, olayları yeniden yazar, boşlukları doldurur, bizi rahatlatacak sahte anlatılar kurgular. Theseus’un Gemisi gibi, her bir parçamız zamanla değişirken, geriye kalan “Ben” hâlâ aynı “Ben” midir? Bilincin o hayalet gemisinde, geçmişin anılarıyla geleceğin kaygıları arasında salınan bu varlık kimdir? Kendimize dair bilgimiz, bir başkasının bize anlattığı bir hikâyeden daha güvenilir değildir. En yakınımızdaki bilinmezlik, kendi zihnimizdir.

Ve karşısı, bir ayna labirentidir. Sevdiğimiz insanlara, dostlarımıza, ailemize döneriz. Onların gözlerinde bir anlam, bir teyit ararız. Ama onların da bize sunduğu, kendi zihinlerinin süzgecinden geçmiş bir maskedir. Onların iç dünyası, acıları, en derin korkuları, bize sonsuza dek kapalıdır. Biz onların yalnızca fenomenini, dışa vuran yüzünü görürüz; onların numenal özü, bizim için asla ulaşılamayacak bir ülkedir. Belki onlar da gerçek değildir. En samimi sohbetler bile, iki sis bulutunun birbirine sürtünmesinden ibarettir. “Seni anlıyorum” cümlesi, belki de insanlığın en büyük ve en iyi niyetli yalanıdır. Çünkü anlamak, karşıdakinin sisinin içine girebilmektir; oysa biz kendi sisimizde bile kaybolmuşuzdur.

Artık her yön, birer çıkmaz sokaktır. Yukarıda sessiz bir gök, aşağıda titrek bir zemin, içeride yabancı bir benlik, karşıda ulaşılmaz bir öteki. Bu, tam bir kuşatılmışlık halidir; varoluşsal bir baş dönmesi, sığınacak hiçbir yönün kalmadığı o mutlak kayboluş anı. Artık sığınacak bir ‘yukarısı’ bile yoktur. İnsanın, evrenin tam ortasında, köksüz, yönsüz ve yapayalnız kaldığı o an.

İşte umut, tam da bu mutlak çaresizliğin enkazından doğar.

Çünkü eğer hiçbir şey kesin değilse, eğer zemin her an kayabiliyorsa, eğer sabit bir “ben” yoksa ve evrenin bize dayattığı mutlak bir kural bulunmuyorsa, bu aynı zamanda şu anlama gelir: **Her şey mümkündür.**

Camus der ki, Sisyphos’un trajedisi, durumunun farkında olmasındadır. Ama zaferi de tam buradadır. Tepeden inerken, kaderinin bilincinde olan, acısına sahip çıkan Sisyphos, tanrılardan daha güçlüdür. O, anlamsızlığa isyan eder. Kayayı her itiş, absürde karşı bir başkaldırıdır.

Biz de o Sisyphos'uz. Gökyüzüne her bakışımız, o kayayı tepeye yeniden itmektir. Her dua, her felsefi sorgulama, her bilimsel deney, o kayayı bir santim daha yukarı taşıma çabasıdır. Biliyoruz ki zirveye ulaştığında yeniden aşağı düşecek; her cevap yeni bir soru doğuracak, her aydınlanma yeni bir gölge yaratacak. Fakat artık şunu da biliyoruz ki, asıl zafer zirvede değil, yokuşun kendisindedir.

Bu, bir mahkûmiyet değil, en radikal özgürlüğün ilanıdır. Artık mutlak hakikate ulaşmamız gerekmediğini anlarız. Anlarız; Önümüzde uzanan sis, bir zindan değil, üzerine her şeyin çizilebileceği boş bir tuvaldir.

Mademki evren bize bir anlam vermiyor, o halde biz kendi anlamımızı yaratmakta özgürüz.

Mademki zemin sağlam değil, o halde kendi adımlarımızla kendi yolumuzu açabiliriz.

Mademki sabit bir "ben" yok, o halde olmak istediğimiz kişiyi her gün yeniden icat edebiliriz.

Bu, bir keşif anıdır. Sis, görüşümüzü engellemek yerine, dikkatimizi başka bir şeye, kendi içimizdeki pusulaya çevirmemizi sağlar: Cesaret. Bilinmeyenin içinde bir adım atma cesareti. Kanıt olmadan sevmeye cesareti. Garanti olmadan güvenme cesareti. Nihai bir cevap olmadığını bilerek soru sorma cesareti. Rilke'nin dediği gibi, "Yaşamak için hiçbir kanıtım yok, yaşıyorum." İşte umut budur: Kanıtın yokluğunda yaşama eyleminin kendisi.

Bu, artık "şartlar ne olursa olsun yaşamak" değildir. Bu, "şartlar tam da böyle olduğu için" yaşamaktır. Çünkü belirsizlik, yaratıcılığın hammaddesidir. Çünkü fanilik, anı değerli kılar. Ve çünkü anlamsızlık, kendi anlamımızı yaratmak için bize verilmiş en büyük hediyedir.

Böylece insan, sisin içinde yeni bir duruş öğrenir. Artık panik içinde bir çıkış aramaz. Durur, derin bir nefes alır ve sisin serinliğini teninde hisseder. Bu bilinmezlik, artık korkulacak bir düşman değil, içinde hareket edilecek, şekil verilecek bir oyun alanıdır. Artık gökyüzünde bir işaret beklemez; kendi alevini yakar ve o küçük, titrek ışığın aydınlattığı kadar ilerler.

Bu alev belki evreni aydınlatmaya yetmez, ama bir sonraki adımı görmemize yeter; tek ihtiyacımız da tam olarak budur.

Kaynakça

- Abbott, Edwin A. *Flatland: A Romance of Many Dimensions*. Londra: Seeley & Co., 1884.
- Bostrom, Nick. "Are You Living in a Computer Simulation?" *The Philosophical Quarterly*, cilt 53, sayı 211, 2003, s. 243–255.
- Camus, Albert. *The Myth of Sisyphus and Other Essays*. Çev. Justin O'Brien. New York: Vintage Books, 1955.
- Dalley, Stephanie (der. ve çev.). *Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others*. Oxford/New York: Oxford University Press, 1989.
- Descartes, René. *Meditations on First Philosophy [Meditasyonlar]*. Çev. John Cottingham. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. (Orijinal latince basım: 1641)
- Eliade, Mircea. *A History of Religious Ideas, Volume 1: From the Stone Age to the Eleusinian Mysteries*. Çev. Willard R. Trask. Chicago: University of Chicago Press, 1978.
- Griffiths, R. R.; Richards, W. A.; McCann, U.; Jesse, R. "Psilocybin Can Occasion Mystical-Type Experiences Having Substantial and Sustained Personal Meaning and Spiritual Significance." *Psychopharmacology*, cilt 187, sayı 3, 2006, s. 268–283.
- Kant, Immanuel. *Critique of Pure Reason [Saf Aklın Eleştirisi]*. Çev. Paul Guyer & Allen W. Wood. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. (Orijinal Almanca basım: 1781)
- Kuhn, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, 1962.
- Nietzsche, Friedrich. *The Gay Science [Die fröhliche Wissenschaft]*. Çev. Walter Kaufmann. New York: Vintage Books, 1974. (Orijinal Almanca basım: 1882)
- Persinger, Michael A. "The 'God Helmet' and the Sensed Presence: A Personal Interview with Dr. Michael Persinger." *NeuroQuantology*, cilt 1, sayı 3, 2003, s. 154–160.
- Plato. *The Republic [Politeia]*. Çev. G. M. A. Grube. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1974. (Yazılış: MÖ 375 civarı)
- Putnam, Hilary. *Reason, Truth, and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Rilke, Rainer Maria. *Letters to a Young Poet*. Çev. M. D. Herter Norton. New York: W. W. Norton & Company, 1934. (Orijinal mektuplar: 1903–1908; ilk Almanca baskı: 1929)
- Roux, Jean-Paul. *Eski Türk Mitolojisi*. Çev. Musa Yaşar Sağlam. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2011.
- Sextus Empiricus. *Outlines of Pyrrhonism [Hypotyposes]*. Çev. Julia Annas & Jonathan Barnes. Cambridge: Cambridge University Press, 1994 (gözden geçirilmiş 2000 baskı). (Yazılış: MS 200 civarı)
- Zhuangzi. *The Complete Works of Chuang Tzu*. Çev. Burton Watson. New York: Columbia University Press, 1968.